

Alam-Pedja koostöökogu (KOKO) koosolek

Palupõhja looduskoolis

08. detsember 2022

Algus 15.00, lõpp 22.00

Protokollis ja juhatas: Kaili Viilma.

Osalejate nimekiri (16 isikut, aga väga rängad teolud) **Lisas 1.**

Päevakord:

1. Biomassi uudsete kasutusvõimaluste (kemikaalide tootmise) tutvustus – Timo Kikas, EMÜ
2. 2022. a rahastuse saanud LIFE IP Kliimaprojekti Alam-Pedja partnerite ülevaade kavandatud tegevustest
3. RMK külastuskorralduse ja loodushoiutööde plaanid 2023. a ja 2022. a tehtu – Malle Oras ja Priit Voolaid
4. Eelmisel koostöökogul võetud kohustuste ülevaade – Priit Voolaid, Kaili Viilma
5. Koostöökogu järgmise aasta tegevusplaani arutelu
6. Vaba mikrofon.

ARUTATI:

1. Biomassi uudsete kasutusvõimaluste tutvustus – Timo Kikas, EMÜ

Ettekanne „Lignotselluloosi biomassi termilisest ja keemilisest väärimisest“. Keemiatööstus baseerub praegu praktiliselt eranditult fossiilsetel kütustel, aga kui õnnestuks see suunata biomassi kasutamisele, siis oleks see revolutsioon ja annaks biomassile palju suurema lisandväärtuse kui selle põletamine energiaks. Biomassi kõige rakemini kättesaadav osa on ligniin, mis on looduses laialt levinud aromaatne polümeer, mis annab taimedele tugevuse. Torrefitseerimisega ehk biomassi madalatel temperatuuridel termilise töötlemisega suudab EMÜ toota juba Estonian Cellsi jääkmudast küttematerjale (sellele on neil patent). RESTA 5 projekti raames tegeletakse aga juba torrefitseeritud materjalist peenkemikaalide, biopindaktiivsete ainete jms. tootmisega.

Kui seni on keskendunud puidukasutusel peamiselt tselluloosile, mida on põletatud, siis ammu tuleks keskenduda ligniinile. Selle lagundamine on keeruline, kuna looduslikult suudavad seda lagundada vaid mõned bakterid ja hallitusseened. Kui kunagi osati ligniini lõhkuda vaid mõnel meetodil (nn. Krafti meetod), mis muutis selle üsna kasutuks, siis nüüd põhineb ligniini biorafineerimine ionsetel vedelikel ehk sooladel. Pärast lagundamist saab ligniinist teha palju erinevaid materjale – kile, pakkematerjali, nanomaterjale, jms. kõrge lisandväärtusega kaupa.

2. 2022. a rahastuse saanud LIFE IP Kliimaprojekti Alam-Pedja partnerite ülevaade

EMÜ (Timo Kikas):

1. korjab esmalt erinevad biomassi näidised, et selgitada millise biomaterjaliga tegemist on (soovitati koostöökäsi kontakteeruda KeA või kohalikega);
2. hakatakse uurima, milleks seda rohumassi on võimalik kasutada (torrefitseerimine ja pürolüüs; bioetanool; bakteritega õli tootmine; biogaasistamine, mida on alati võimalik skaleerida). Kohalikke huvitab kuivkäärutamine.

OÜ Ilvesmaa (Viljar Ilves):

1. Otsitakse lahendus heina veetranspordile – parve soetamine, laadimiskoha rajamine ja tehnika soetamine heina käitlemiseks;
2. Loomade varjualuste rajamine;
3. Väike teadustöö erinevate hooldusmeetodite kohta.

On teada, et hinnatõusu tõttu jäävad võrreldes projekti kirjutamisega eelarved napiks, puudu võib jääda 200 – 300 tuh. eur, milleks peab leidma lisavahendeid. Kahjuks ei ole ka järgmise rahastusperioodi maahooldustoetused tõusnud, vaid langenud, kuigi nõudeid leevendati.

Eesti Loodushoiu Keskus (Meelis Tambets)

1. Avatakse veel mõned vanajõed, mida veel valitakse, ja puhastatakse vastavalt vajadusele varem avatud
 2. Korraldatakse lastelaagreid
 3. Asustatakse tõugjat Põltsamaa jõkke, kuhu on loodud kalapääsud ja soodsad tingimused rändamiseks kuni Endla järveni
 4. Korraldatakse vee-elustiku tulemuslikkuse seiret ja uuringuid (paigaldatakse saatjaid)
- Tehti soovitus korrastada Rõngaskoolme kaldad ja avada otsad

Tartu Jahindusklubi (Jaak Volmer)

1. Pauli Saagi juhtimisel ohjatakse väikekiskjaid ja kobrast ning koostatakse pikem plaan nendega toimetamiseks
 2. Eesmärk on koolitada jahimeeste järelkasvu, kes ohjamise üle võtaks.
- Jahimehed tahaks hakata korraldama riiklikku ulukiseiret, kuna riiklik seire ei toimi.

3. RMK loodushoiutööde ja külastuskorralduse plaanid 2023. a ja 2022. a tehtu – Priit Voolaid ja Malle Oras

Priit Voolaid

1. Palupõhja luhatee on valmis ja läheb hankesse, tee peaks valmima 2023. a
 2. Ilmatsalu tee Lauge peakraavist alates ja laoplatz jäävad kõrge hinna tõttu esialgu tegemata. Heinapraami soetamine võiks olukorra päästa ja teed poleks vaja.
 3. Projekteerimises on Aiu-Nasja lõik, mis on kooskõlastusfaasis, aga probleemid on ehituskeeluvööndiga.
 4. Laashoone luhateed vaadati juunikuus üle ja suve teises pooles rajati ekskavaatoriga väikesed äravoolunõvad, et vee äravoolu parandada, aga kaks vegetatsiooni ehk enne kamara tekkimist pole võimalik varasemaid juurdepääse siiski kasutada
- Arvi Põldaas** soovib möödasõitude tekitamiseks juurdepääsude kõrvalt, varasemalt niidult, eemaldada 6-8 m laiuselt noored kased. Selleks **peab oma töömahud täpselt ära kavandama ja RMK-le vastava avalduse tegema, kes hindab raiemahu alusel, kas on vaja kujundusraie metsateatis esitada või tuleb tegevus lihtsalt KeAga kooskõlastada.**
5. RMK tõmbab pärandniitude taastamist oluliselt koomale, kuna eurorahatusse hakkab lõppema ja oma vahendeid RMK sellesse tegevusse ilmselt kuigipalju ei investeerita.
 6. LIFE IP projekti „Loodusrikas Eesti“ raames Laashoone piirkonnas märgade metsade taastamisel tuleb säilitada niiduhoolduse tingimused.
 7. Palupõhja tee ääres asuvat puisniitu ei suudeta taastada, kuid 2023. a märtsis pakutakse see rendile ja rentnik võib ise taastada.
 8. Verevi külas on plaanis veel 15 ha pärandniitu freesida, kuna see pole veel hooldamiseks piisava kvaliteediga.
 9. Laashoone nn. taliteed ega truupi ei plaanita; KeA pole ka vastav tungivat kirja kirjutanud.
- Kaili Viilma uurib maahooldusest, milles on probleem ja kirja pole saadetud.**
10. Meleskis plaanis metsakraavide sulgemine
 11. Pikknurme pärandniitu plaanis taastada 2023. a

12. Valmaotsas on vaja võtmeheina leiukoha hooldustöid, mida võib pakkuda Indrek Kuubenile. **Alam-Pedja raamatu toetamiseks tuleb saata RMK-le saata uus toetuse küsimine.**
13. Kirna parkla prügi (3 m³) ja heinapallidega (ca 100 m³) tegeleb metsaülem 2023. a kevadel
14. Luhateede sulgemine on RMK poolt lubatud, KeA kujundas siltide põhjad (ei tee mitmekeelseks), **RMK külastuskorraldus trükib sildid valmis ja Viljar Ilves saadab täpsed asukohad KeA-le kooskõlastamiseks ja paigaldab betoonplokid** koos infosiltidega. Luhatee suletakse nii, et RMK saab hooldustehnikaga mööda, aga džiibid mitte.

Malle Oras

1. Naela-Rasti laagrikohad said uued kempsud, vanad laavud jäid püsti ja uued laavud lisatakse 2023. a. Plaanis uuendada ka teabetahvlite infot.
2. Kirnas sai kemps korrastatud ja kasutuses, rada puhastatud ja osad sillad metallkarkassiga uuendatud, aga ka põhjapoolne rajaosa vajaks mitmes kohas vaadete avamist raja ja jõe vahel, kus kasvab kõrge võsa. Seda võiks aeg-ajalt lihtsalt purustada. **Tehti ettepanek koos välja minna ja arutada, mida selle rajaosaga teha.** 2023. a küsitud veel väikeste sildade reki raha. **Piret Valgelt oodatakse Kirna raja infosiltide sisu.**

Kirna raja lammimetsa pilt on Eesti Londoni saatkonnas tualeti seintel ☺

3. Sellil on uued postid praegu vana teabega, mida võiks ka uuendada. Sellile pannakse 30 km/h liikumiskiiruse märk ja teele tehakse 2 korda aastas tolmutõrje. Jätkuvalt plaanis paigaldada soosaartele ka pingid, kui saab need talvel külma ajaga kohale viia.
4. Veeliiklusmärgid valmis tehtud, ootavad kevadel paigaldamist
5. Altmetsas paigaldatud uued pingid, plaanis ka uus kemps koos puukuuriga.

Soovitakse Alam-Pedja infosilti ka Laashoone küla infotahvlile, Arvi Põldaas saadab Malle Orasele IT aluse mõõdud.

6. **Palupõhja parklasse oleks samuti vaja uut infotahvli. Robert Oetjen uurib Meelis Tambetsilt, kas on olemas veel eelmise vanajõgedega sildi failid ja kas seda oleks võimalik LIFE IP projekti raames uuendada.**

4. Eelmisel koostöökogul võetud kohustuste ülevaade – Kaili Viilma

- KeA uuris Urmas Nuginilt, kes tegi Palupõhja esialgse kaldakindlustuse projekti, hinnangut vajalike tööde kohta. Olukord polevat kiireloomuliselt halb, kuid täpsem analüüs ja hinnang oleks suurusjärgus 10 000 eur. Maa-amet ja Veeteede Amet keeldusid kaldakindlustuse finantseerimisest. Elva vallal on kuuldavasti plaanis projekt sildumisrajatiste ja Palupõhja kaldakindlustuse lahendamiseks. **Kaili Viilma uurib selle info paikapidavust.**
- KeA-l ei jäänud eelarvejääke niidu-uuringute läbiviimiseks.
- Kaili Viilma uurib Ragnar Kapaunilt ja annab siis koostöökogule kirjalikult teada, 1) kui kaugel on Alam-Pedja niiduhoiduse kava, mis pidi valmima 2022. a lõpuks, 2) mis on saanud plaanist, et Palupõhja küla Jaago talu puiskarjamaa saaks taastatud oma kunagises mitmekesisuses pärandniiduna, 3) kuhu on takerdunud kiri RMK-le rajada Laashoone metsasihile luhtade juurdepääsutee (ilma kraavideta ja väike – tugevdatud pinnas, tekstiil, kiht kruusa), 4) kas Ragnar Kapaun külastas 2022. a koos maahooldajatega Alam-Pedja soosaarte vanu talukohti, et uurida seal maahoolduse korraldamise võimalusi.
- Kaili Viilma uurib Piret Valgelt 1) kas KeA keskkonnaharidus on uurinud Alam-Pedja siltide tarbeks Juhani Püttsepa kogutud lugusid, 2) kas ta on uurinud, et Kärevere nepimängu sildi koos kõigi reeglite ja piirangute infoga võiks taastada, sarnased sildid võiks olla Matsalus ja Soomaal.

5. Koostöökogu järgmise aasta tegevusplaani arutelu

- KeA-l on juba plaanis ATV-de ja muude mootorsõidukite kasutamise keeldudest teavitamise ja trahvide karmistamise kampaania.
- **Jaauanuaris-veebuaris korraldatakse Palupõhja looduskoolis spetsiaalne aruteluring liigikaitse ja maahooluduse teemadel**, kuna kohalikel pikaajalistel hooldajatel on kujunenud oma nägemus, kuidas peaks luhtade hooldust korraldama ning väikekiskjaid ohjama, et maaspesitsevatele liikidele sellest kõige enam tulu tõuseks.
- **Maikuu esimesel dekaadil korraldatakse PR- ja õppereis looduskaitse juhtfiguuridele – minister, asekanstler, KeMi LKO juhataja jne.** Võimalus kasutada transpordivahendiks 36-kohalist ajaloolist jõelaeva „Ahti“.
- Arvi Põldaas pakkus välja Laashoone luhtade küllastamise ühisürituse.

6. Vaba mikrofon – Kaili Viilma

Põgus ülevaade Keskkonnaameti päevakajalistest väljakutsetest: taastuvaenergeetika protsessi (nn. REPowerEU) raames eelisarendusalade valikust ja võimalikest kitsaskohtadest, peamistest kohtuvaidluste teemadest, Euroopa Liidu suurtest looduskaitse-eesmärkidest (aastaks 2030 kaitstavate alade pindala suurendamine 30%, s.h. rangelt kaitstav 10% ja kaitse alla kõik veel säilinud põlismetsad), 30% liikide ja elupaikade seisundi parandamine ning koosluste taastamine (vastavalt riiklikule taastamiskavale, mis peab valmima 2 aastat pärast määruse jõustumist, s.h. linnakeskkonnas rohealade ja puude võrastiku katvuse eesmärgid, põllu- ja metsalinnustiku indeksite parandamine, metsades surnud ja lamapuidu osakaalu suurendamine, põllumaastike mitmekesisustamine, süsinikurikaste ehk turvasmuldade süsiniku akumulatsiooni taastamine jpm.

KOKKUVÕTE:

1. Arvi Põldaas soovib pehmete teelõikude möödasõitude tekitamiseks kõrvalt, varasemalt niidult, eemaldada 6-8 m laiuselt noored kased. Selleks peab oma töömahud täpselt ära kavandama ja RMK-le vastava avalduse tegema, kes hindab raiemahu alusel, kas on vaja kujundusraie metsateatis esitada või tuleb tegevus lihtsalt KeAga kooskõlastada.
2. Alam-Pedja raamatu jaoks küsib Kaili Viilma RMK-lt uuesti toetust.
3. RMK külaskorraldus trükib luhateede sulgemise sildid, Viljar Ilves saadab täpsed asukohad KeA-le kooskõlastamiseks ja paigaldab betoonplokiid koos infosiltidega. Luhatee suletakse nii, et RMK saab hooldustehnikaga mööda, aga džiibid mitte.
4. Tehti ettepanek koos Kirna rajale välja minna ja arutada, mida võsastunud vaadetega rajaosaga teha.
7. Piret Valgelt oodatakse Kirna raja infosiltide sisu.
8. Soovitakse Alam-Pedja infosilti ka Laashoone küla infotahvlile, Arvi Põldaas saadab Malle Orasele IT aluse mõõdnud.
9. Palupõhja parklasse oleks samuti vaja uut infotahvliit. Robert Oetjen uurib Meelis Tambetsilt, kas on olemas veel eelmise vanajõgedega sildi failid ja kas seda oleks võimalik LIFE IP projekti raames uuendada.
10. Kaili Viilma uurib, kas info Elva valla plaanide kohta Palupõhja sildumiskoha ja kaldakindlustuse osas vastavad tõele.
11. Kaili Viilma uurib KeA maahooluduse spetsialistilt Ragnar Kapaunilt ja annab siis koostöökogule kirjalikult teada, 1) kui kaugel on Alam-Pedja niiduhooluduse kava, mis pidi valmima 2022. a lõpuks, 2) mis on saanud plaanist, et Palupõhja küla Jaago talu puiskarjamaa saaks taastatud oma kunagises mitmekesisuses pärandniiduna, 3) kuhu on takerdnud kiri RMK-le rajada Laashoone metsasihile luhtade juurdepääsutee (ilma kraavideta ja väike – tugevdatud pinnas, tekstiil, kiht kruusa), 4) kas Ragnar Kapaun

külastas 2022. a koos maahoolajatega Alam-Pedja soosaarte vanu talukohti, et uurida seal maahoolduse korraldamise võimalusi.

12. Kaili Viilma uurib Piret Valgelt 1) kas KeA keskkonnaharidus on uurinud Alam-Pedja siltide tarbeks Juhani Püttsepa kogutud lugusid, 2) kas ta on uurinud, et Kärevere nepimängu sildi koos kõigi reeglite ja piirangute infoga võiks taastada, sarnased sildid võiks olla Matsalus ja Soomaal.
13. Jaanuaris-veebruaris korraldatakse Palupõhja looduskoolis spetsiaalne aruteluring liigikaitse ja maahoolduse teemadel, kuna kohalikel pikaajalistel hooldajatel on kujunenud oma nägemus, kuidas peaks luhtade hooldust korraldama ning väikekiskjaid ohjama, et maaspesitsevatele liikidele sellest kõige enam tulu tõuseks.
14. Maikuu esimesel dekaadil korraldatakse PR- ja õppereis looduskaitse juhtfiguuridele – minister, asekantsler, KeMi LKO juhataja jne. Võimalus kasutada transpordivahendiks 36-kohalist ajaloolist jõelaeva „Ahti“.
15. Arvi Põldaas pakkus välja Laashoone luhtade külastamise ühisürituse

Lisa 1. Osalejate nimekiri

Lisa 2. Timo Kikase ettekanne

Protokollis

Kaili Viilma